

ність і обґрунтованість в повному обсязі, як в оскарженій, так і в неоскарженій частині.

Рішення суду за скаргою на адміністративні дії (рішення) направляється керівнику органу, підприємства, установи, організації для усунення допущених порушень закону чи іншого нормативного акту.

Думається, що рішення суду має направлятися вищому у порядку підлеглості органу управління (посадовій особі) якщо справа за скаргою громадянина була предметом розгляду цього органу чи посадової особи, або ж скарга була залишена без розгляду, або розглянута частково. На наш погляд, саме таку позицію повинен відстоювати майбутній адміністративно-процесуальний кодекс України.

Список літератури: 1. Чечот Д.М. Административная юстиция. Л., 1973. 2.Юрков Б.Н. Судебное обеспечение законности в сфере государственного управления. Х., 1987.3.Стефанюк В. Судовий контроль за діяльністю органів державної влади // Право України. 1998. №3. 4. Шишкін В. Диспозитивність – принцип судочинства // Право України. 1999. №6. 1. Ініціювання судового процесу заінтересованою особою. Що має місце як у цивільному, так і у кримінальному процесі, а інколи в інших видах судового процесу, які мають місце у країнах з розгалуженою системою спеціалізованих судів (Німеччина, Франція, Австрія та ін.). 5. Сторони судового процесу самостійно надають судові докази, здійснюють їх пошуки і звертаються за допомогою до держави (її органів) у тому випадку, коли особа не може самостійно вирішити проблему отримання і надання доказів. 6. Сторони самостійно доводять судові переконливості своїх доказів, аргументів, мотивів, оцінок і здійснюють попередній правовий аналіз, виходячи з свого бачення регулятивної норми права у правовідносинах, що стали предметом судового розгляду. 7. Сторони зобов'язуються законом попередньо повідомляти суд (іншу сторону) про наявність доказів, джерела їх надходження, аргументи заперечень. Виконання цих обов'язків контролюється з боку суду. 8. Передбачається відповідальність у різних формах за порушення будь-якою зі сторін обов'язків, викладених у попередньому пункті.

Надійшла до редколегії 10.10.02

М.М. Тищенко

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУТ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Вирішення такої важливої задачі, як приведення національного законодавства України у відповідність з правовими цінностями, визнаними світовим співтовариством, можливо тільки на основі розроблених юридичною наукою положень, без врахування яких навряд чи може йти мова про формування належної позиції законодавця.

Впродовж досить тривалого часу здійснюється плідна праця по розробці проекту Адміністративно-процедурного кодексу України, який повинен підвищити рівень процесуальної регламентації відповідних адміністративних проваджень.

Особливе значення, на наш погляд, повинно приділятися належній процесуальній регламентації правового становища суб'єктів адміністративного процесу, які безпосередньо беруть участь у розгляді різноманіт-

них адміністративних справ. З урахуванням цієї обставини вважається доцільним таким чином сформулювати редакцію відповідних статей цього кодексу.

Права громадян при провадженні по адміністративній справі. При провадженні по адміністративній справі громадяни мають право:

– знайомитися з матеріалами справи; робити виписки із матеріалів справи і клопотатися про надання копій документів, наявних у справі; давати пояснення, у тому числі й письмово; подавати докази правомірності своїх дій, вимог і правової позиції, а також наполягати на запиті таких матеріалів органом (посадовою особою), що розглядає справу; користуватися юридичною допомогою адвоката на всіх стадіях провадження; бути присутніми при розгляді справи відповідним органом (посадовою особою) і брати участь у дослідженні доказів по справі за наявності клопотання про це; заявляти вмотивований відвід органу або посадовій особі, що розглядає справу; виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо вони не володіють мовою, якою ведеться провадження; одержати письмову відповідь про результати розгляду справи, а за вимогою – і копію рішення по справі; оскаржити рішення, прийняте по справі;

– запрошувати у встановлених законом випадках для участі у справі осіб, що представляють їх інтереси.

Обов'язки громадян при провадженні по адміністративній справі. У ході провадження по адміністративній справі громадяни зобов'язані:

– з'явитися за викликом органу (посадової особи), що розглядає справу, якщо останні визнають за необхідне таку присутність в інтересах всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи. За наявності поважних причин, що перешкоджають явці за викликом органу (посадової особи), громадянин повинен письмово або усно (у тому числі й телефонограмою) повідомити про неможливість прибути за викликом, а також має право заявити письмове клопотання про відкладення розгляду справи. Громадянин зобов'язаний також подавати необхідні документи, перелік яких визнається законом обов'язковим для здійснення провадження по справі. Громадянин зобов'язаний давати правдиві пояснення по суті розглядуваної справи.

Види клопотань у справі. У ході вирішення конкретної адміністративної справи громадяни, що беруть участь у провадженні по справі, а також особи, що представляють їх інтереси, відповідно до закону можуть заявляти такі клопотання: про залучення до справи нових доказів і матеріалів; про виклик свідків; про присутність при розгляді справи і участь у дослідженні доказів у справі, а також про перевірку конкретних обставин на місці; про призначення експертизи; про надання копій і документів, що є у справі; про відкладення розгляду справи; про відвід органу (посадової особи), що розглядає справу. У ході розгляду справи громадяни можуть заявляти й інші клопотання, прийом і розгляд яких здійснюються за розсудом органу (посадової особи), що вирішує справу.

Права органів виконавчої влади, їх посадових осіб при вирішенні адміністративних справ. При розгляді і вирішенні конкретної адміністративної справи органи виконавчої влади, їх посадові особи мають право: зажадати від органів державної влади, підприємств, установ, організацій відомості і матеріали, необхідні для ухвалення рішення по справі, за винятком тих, обмеження доступу до яких встановлено законодавством; запрошувати громадян, їх представників, а також посадових осіб для дачі пояснень по суті справи, у необхідних випадках одержувати від них письмові пояснення, що стосуються обставин розглядуваної справи; відповідно до чинного кодексу порушувати питання про відповідальність осіб, що беруть участь у справі, за дачу явно неправдивих пояснень, ухилення або неналежне виконання ними своїх процесуальних обов'язків.

Обов'язки органів виконавчої влади, їх посадових осіб при вирішенні адміністративних справ. При розгляді і вирішенні конкретної адміністративної справи органи виконавчої влади, їх посадові особи зобов'язані: на прохання зацікавлених осіб у ході порушення провадження по справі повідомляти їх про час і місце розгляду справи; у встановлені строки вирішувати питання про задоволення заявлених клопотань або про відмову в їх задоволенні з вказівкою мотивів відмови; роз'яснити особам, що беруть участь у справі, їх процесуальні права і обов'язки, сприяти в їх належній реалізації; повідомляти зацікавлених осіб про результати розгляду справи і роз'яснювати їм строки та порядок оскарження прийнятого по справі рішення.

Якщо в ході розгляду справи будуть встановлені обставини, що свідчать про наявність у дія конкретних осіб ознак правопорушення, орган або посадова особа, що розглядає справу, зобов'язаний повідомити про це відповідний орган (посадову особу), до компетенції якого входить вирішення питання про притягнення таких осіб до юридичної відповідальності.

Строки вирішення клопотань. Клопотання, заявлені на стадії порушення провадження по справі, повинні вирішуватися до розгляду справи по суті. У разі, якщо вирішення конкретного клопотання потребує зміни строків, розгляду справи, розгляд справи може бути відкладений до вирішення клопотання, але не більше ніж на десять днів. Рішення про відкладення розгляду справи з цих підстав має виноситися в письмовій формі з вказівкою конкретних мотивів.

Клопотання, заявлені в ході розгляду справи, повинні розглядатися невідкладно. Відкладення розгляду справи для вирішення конкретного клопотання, можливе в порядку і строки, встановлені частиною першою цієї статті.

Процесуальні права і обов'язки посадових осіб, дії (бездіяльність) і рішення яких, на думку громадянина, порушили його права і законні інтереси. Посадові особи, залучені до участі у справі на даних підставах для обґрунтування правомірності своїх дій (бездіяльності) і прийнятих ними рішень, мають такі ж процесуальні права і несуть такі ж обов'язки, що і громадянин, який звернувся з приводу порушення його прав і законних інтересів.

Адвокат. У провадженні по адміністративній справі може брати участь адвокат. Його повноваження у справі підтверджуються ордером, який видається юридичною консультацією, організацією, що здійснює адвокатську практику, або ліцензією на право здійснення адвокатської діяльності і договором на представлення інтересів громадянина у справі.

Адвокат має право: знайомитися з матеріалами справи, робити виписки з матеріалів справи; від імені особи, інтереси якої він представляє, заявляти клопотання, подавати докази, бути присутнім при розгляді справи і брати участь у дослідженні обставин справи; приносити скаргу на рішення по справі.

Представлення інтересів громадянина, який бере участь в адміністративній справі. Інтереси громадянина в ході вирішення адміністративної справи можуть представляти його законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, попечителі) у випадках, якщо громадянин є неповнолітнім або через свої фізичні чи психічні вади не може сам здійснювати свої права у справі. Законні представники мають такі ж процесуальні права і несуть такі ж процесуальні обов'язки, що і громадянин, інтереси якого вони представляють.

Представництво інтересів громадянина в ході вирішення адміністративної справи можуть здійснювати також представники правозахисних організацій, трудових і навчальних колективів, органів місцевого самоврядування за його проханням. Вони мають право: знайомитися з матеріалами справи і робити виписки з них, клопотатися про надання копій документів, наявних у справі, і присутність при розгляді справи, подавати докази. В окремих випадках (через фізичні чи психічні вади, хворобливий стан, похилий вік особи, інтереси якої вони представляють, і за її проханням) вони можуть приносити скаргу на рішення у справі. За власною ініціативою і від свого імені вони можуть приносити скаргу на рішення по справі в разі представлення ними інтересів душевнохворих осіб.

Свідок. Як свідок по адміністративній справі може бути викликана будь-яка особа, про яку є дані, що їй відомі які-небудь обставини, що підлягають встановленню по даній справі, спроможна через свої фізичні чи психічні якості правильно сприймати подібні обставини.

За викликом органу (посадової особи), у провадженні якого знаходиться справа, свідок зобов'язаний з'явитися у зазначений час, дати правдиві пояснення, повідомити усе відоме йому у справі і відповідати на поставлені запитання. У необхідних випадках за вимогою органу (посадової особи), що здійснює провадження по справі, показання свідків можуть бути одержані в письмовій формі.

Не можуть виступати як свідки: захисник особи, яка притягається до відповідальності, а також адвокат і представник громадської організації по обставинах, що стали їм відомі в зв'язку з виконанням ними своїх процесуальних обов'язків у справі; особи, які через свої фізичні чи психічні вади не можуть правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, і давати щодо них показання.

При здійсненні провадження по справі свідок має право: бути поінформованим про обсяг своїх процесуальних прав і обов'язків; відмовитися свідчити стосовно членів своєї сім'ї або близьких родичів, коло яких

визначається законом; заявляти клопотання про його допит за місцем проживання або перебування.

За відмову від дачі показань, а також за дачу явно неправдивих показань свідок може бути притягнутий до адміністративної відповідальності.

Експерт. У випадках, коли для вирішення або оцінки питань і обставин, що підлягають встановленню по адміністративній справі, необхідні спеціальні знання, орган (посадова особа) може призначити експертизу або викликати експерта для дачі висновку в ході розгляду справи.

Експерт зобов'язаний з'явитися за викликом органу (посадовою особою) і дати об'єктивний висновок щодо поставлених перед ним питань.

Експерт має право: знайомитися з матеріалами справи, що відносяться до предмета експертизи; заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для дачі висновку; ставити перед особами, що беруть участь у справі, питання, які відносяться до предмета експертизи; бути присутнім при розгляді справи.

За дачу явно неправдивого висновку експерт може бути притягнутий до дисциплінарної чи адміністративної відповідальності.

Перекладач. Перекладач призначається органом (посадовою особою), що розглядає адміністративну справу, на прохання громадянина, котрий не володіє мовою, якою ведеться провадження по справі, або за власною ініціативою в інтересах повного і об'єктивного встановлення обставин розглядуваної справи. Перекладач зобов'язаний з'явитися за викликом органу (посадовою особою) і повно та точно зробити доручений йому переклад. За виконання явно неправдивого перекладу перекладач може бути притягнутий до адміністративної відповідальності.

Відшкодування витрат свідкам, експертам, перекладачам. У випадках виконання свідком, експертом, перекладачем своїх процесуальних обов'язків при розгляді адміністративної справи за ними зберігається у встановленому порядку середній заробіток за місцем роботи за час їх відсутності в зв'язку з явкою в орган (до посадової особи), у провадженні якого знаходиться адміністративна справа.

На закінчення відзначимо, що складність проблеми кодифікації адміністративно-процесуального законодавства обумовлює неоднозначність підходів до її дослідження і вирішення. Запропонована структурна модель Адміністративно-процесуального кодексу України і Закону України «Про загальні начала адміністративного процесу» може послужити приводом для подальшої теоретичної розробки проблем і питань, що виникають у цій сфері.

Не претендуючи на повну і остаточну обґрунтованість нашого бачення шляхів вирішення цієї проблеми, підкреслимо, що структура названих актів є відображенням ставлення автора до проблем законодавчого забезпечення діяльності адміністративних судів і державних органів виконавчої влади як найважливішого чинника належної реалізації й охорони прав і свобод громадян в адміністративному процесі.

Надійшла до редколегії 12.09.02